

Søren Møller & Iben Stephensen

*Arbejdsløshed og  
selvmordsadfærd*



*Faktaserien nr.12 2004*  
Center for Selvmordsforskning

**Faktaserien**  
**Nr. 12**

© Forfatterne og Center for Selvmordsforskning  
Odense, 2004

Det er tilladt at citere, kopiere m.v. fra dette hæfte  
med tydelig kildehenvisning

Udgivet af  
Center for Selvmordsforskning  
Søndergade 17  
5000 Odense C  
Tel: (+45) 66 13 88 11  
Fax: (+45) 65 90 81 74  
E-mail: [info@selvmordsforskning.dk](mailto:info@selvmordsforskning.dk)

1. udgave, 1. oplag, maj 2004

ISBN: 87-90291-32-8

# Indhold

## Forord

<b>1. Indledning</b>	<b>7</b>
<b>2. Arbejdsløshedens psykosociale konsekvenser</b>	<b>9</b>
<b>3. Arbejdsløshed, selvmordsadfærd og køn</b>	<b>12</b>
<b>4. Konklusion</b>	<b>18</b>
<b>5. Litteratur</b>	<b>19</b>
<b>6. Hvor henvender man sig?</b>	<b>22</b>



## Forord

Dette hæfte indgår i en serie af hæfter om fakta og forskning vedrørende selvmordsadfærd udgivet af Center for Selvmordsforskning. Hensigten med serien er at formidle viden som grundlag for forebyggelse, og målgruppen er derfor alle, der enten i deres uddannelsesforløb eller i forbindelse med deres arbejde kommer i kontakt med selvmordstruede mennesker. Målet med serien er således at formidle forskningsbaseret viden uden akademiske ambitioner og på en sådan måde, at alle med interesse for emnerne kan få udbytte af læsningen.

Forbindelsen mellem arbejdsløshed og dødelighed, herunder selvmord, er blevet studeret og debatteret i mere end hundrede år. Allerede i slutningen af 1800-tallet argumenterede den franske sociolog Émile Durkheim for, at det at have et arbejde var en beskyttende faktor mod selvmordsadfærd, fordi det fremmer en persons samfundsmæssige og sociale integration. Jobtab svækker derimod den sociale integration, fratager personen hans eller hendes status og sociale rolle og øger den sociale isolation. I kombination med ensomhed er dette ofte blevet sat i forbindelse med forhøjet selvmordsrisiko. Men sammenhængen mellem arbejdsløshed og selvmordsadfærd er formentlig mere kompleks og subtil end Durkheim forestillede sig. I dette hæfte præsenterer vi udvalgt – primært skandinavisk – forskningslitteratur og forsøger at vise kompleksiteten i emnet.

*Søren Møller & Iben Stephensen*  
*Maj 2004*



# 1. Indledning

## Omfanget af ledighed i Danmark

I det 20. og 21. århundrede har arbejdsløshedskurven periodevis været faldende eller stigende. I 1950erne og 1960erne var der historisk lav arbejdsløshed i Danmark. Dette billede ændrede sig radikalt med oliekrisen i 1973, som medførte en international konjunkturedgang og dermed en kraftig stigning i arbejdsløsheden. Arbejdsløshedskurven fortsatte med at stige indtil 1990erne – dog med et mindre fald i midten af 1980erne. I begyndelsen af 1990erne var der rekordhøj arbejdsløshed i Danmark, idet 350.000 gik ledige, hvilket svarer til omkring 12% af arbejdsstyrken. Fra 1990erne til årtusindeskiftet indtraf der imidlertid et kraftigt fald i arbejdsløsheden fra 12% til 5%. Og i 2001 var ledigheden på 5,2% af arbejdsstyrken, hvilket var en af de laveste arbejdsløshedsprocenter i EU. Siden er ledigheden steget til 6,5%, hvilket svarer til cirka 200.000 ledige i 2004.

På trods af det store ledighedsfald i 1990erne er der stadig mange mennesker, der modtager overførselsindkomster i dagpenge- og kontanthjælpsystemet, og der er fortsat alt for mange marginaliserede, dvs. ledige med relativt langvarig eller længerevarende ledighed. At være længerevarende ledig kan resultere i en varig udstødelse fra arbejdsmarkedet, der kan medføre alvorlige psykosociale belastninger. Forskning har bl.a. vist, at de længerevarende ledige har en betydelig højere dødelighed end de erhvervsaktive bl.a. som følge af selvmord og ulykker. Der er især behov for en differentieret indsats over for de langtidsledige, der ud over manglen på arbejde har sociale problemer. Det er således vigtigt at fokusere på de lediges samlede livssituation. Forholdet mellem arbejdsløshed og psykosociale problemer er imidlertid meget komplekst, hvilket vil blive behandlet senere.

Deltagelse i arbejdslivet opfattes sædvanligvis som et centralt element i det enkelte individs placering i samfundet, da det at have et arbejde ikke blot giver den enkelte mulighed for selvforsørgelse, men også placerer individet i en række identitets- og selvværdsstimulerende sociale sammenhænge. Det er vigtigt at have et arbejde, hvis et menneske skal have sine behov tilfredsstillet med hensyn til meningsfuldhed, samhørighed, anerkendelse, økonomisk sikkerhed, struktur på hverdagen og social kontakt. Hvis man er arbejdsløs, kan det derfor ofte være vanskeligt at tilkæmpe sig en samfundsmæssig identitet. Arbejdets identitetsgivende karakter kommer bl.a. til udtryk i de negative psykologiske reaktioner på arbejdsløshed. Angst, depression, kedsomhed og følelser af mindreværd, manglende selvspekt og selvtillid, er hyppigt forekommende fænomener hos arbejdsløse. Dette kan skyldes, at ledighed hos mange mennesker typisk medfører tab af sociale rollefunktioner, stigmatisering, afmagt, økonomisk og social afhængighed og et mere usikkert livsperspektiv.

For størstedelen af den gruppe, der ikke har et arbejde, er arbejdsløsheden en overgangsfase. For andre er ledigheden derimod længerevarende og mere skadelig. Der foreligger en omfattende og detaljeret dokumentation for, at arbejdsløshed hænger sammen med forringet psykisk sundhed hos den arbejdsløse. Overordnet set er der to grundlæggende måder at tænke om forholdet mellem arbejdsløshed og psykisk sundhed: (1) *kausalitetshypotesen*, som antager, at arbejdsløshed forringer den psykiske sundhed, og (2) *selektionshypotesen*, der antager, at det er særligt skrøbelige personer med forringet psykisk sundhed, som bliver arbejdsløse. De to hypoteser er ikke uforenelige. Man kan forestille sig, at konsekvenserne af arbejdsløshed kan øge risikoen for selvmordsadfærd, men at mange selvmordsforsøgere allerede er prædisponerede for psykiske lidelser og derfor har større risiko for at blive arbejdsløse. Dette vil være en bærende tanke i faktahæftet.

## 2. Arbejdsløshedens psykosociale konsekvenser

Mogens Nygaard Christoffersen har gennem sit studie "Opvækst med arbejdsløshed" (1996) forsøgt at belyse konsekvenserne af ledighed for arbejdsløse og deres børn. Undersøgelsen har fulgt to generationer af børn og forældre over et længere tidsrum. De to generationer er født i årene 1966 og 1973, i alt 155.000 børn, og analyserne er gennemført på en 10% stikprøve, dvs. omkring 15.000 børn. Af disse er cirka 3.000 børn af langtidsledige.

Nygaard Christoffersens studie viser, at risikoen for brudte hjem blandt børn, der vokser op i familier, hvor en eller begge forældre er længerevarende ledige, er dobbelt så høj som blandt andre børn. Omkring 7% af de lediges børn oplever, at deres far eller mor har taget livet af sig eller har forsøgt det. Dette er dobbelt så hyppigt som gennemsnittet. Derudover kan nævnes, at børn af længerevarende ledige i langt højere grad end andre børn oplever, at deres forældre bliver indlagt for psykiske lidelser og/eller misbrugsproblemer. 12% af de længerevarende ledige fædre blev indlagt med alkoholmisbrug, hvilket kun var tilfældet for 4% af fædrene i gennemsnit. Ydermere er de længerevarende lediges helbredsforhold væsentlig dårligere end de forældre, der er i beskæftigelse, idet psykiske lidelser er dobbelt så hyppigt forekommende. Hertil kommer, at 3% af de lediges børn har oplevet, at den ene eller begge forældre er blevet udsat for vold, der resulterede i hospitalsindlæggelse. Dette er tre gange hyppigere end blandt deres jævnaldrende. En lang række sociale belastninger var således i langt højere grad tilstede i de familier, der var ramt af længerevarende ledighed.

Nygaard Christoffersen (1996) konkluderer, at unge af længerevarende ledige i forhold til andre jævnaldrende unge har dobbelt så stor sandsynlighed for at opleve en eller flere af følgende negative sociale begivenheder eller selv udvise visse

former for selvdestruktiv adfærd: kriminalitetsafgørelse med ubetinget fængselsstraf, indlæggelse som følge af vold eller sociale grunde, samt selvmordsforsøg og indlæggelse på psykiatrisk afdeling. Danske psykiatere har undersøgt sammenhængen mellem arbejdsløshed og indlæggelser på psykiatrisk hospital og beskriver en typisk sygehistorie:

*"Ung mand med diverse neurotiske symptomer, misbrugsproblemer siden skoletiden, svag identitetsfølelse og store vanskeligheder med at finde sig til rette erhvervsmæssigt. Arbejdsløshed medfører tiltagende misbrug og ledsagende kriminell og voldelig adfærd. Han synes at være vanskelig at hjælpe"* (Fruensgaard et al., 1982: 104f).

Arbejdsløshed påvirker identitetsfølelsen, dvs. den enkeltes opfattelse af egne evner, muligheder og værdier. Dette gælder især for unge. Psykologen Erik Erikson beskriver det som *identitetsforvirring*, der bl.a. manifesterer sig i en lang række negative faktorer, eksempelvis tab af initiativ, problemer i familielivet, lavt selvværd, depression, indlæggelse på psykiatriske hospitaler og selvmordsadfærd samt udvikling af negativ identitet, herunder kriminalitet eller alkohol- og narkotikamisbrug.

Resultaterne fra Nygaard Christoffersens undersøgelse viser endvidere, at børn af langtidsledige i deres barndom bliver udsat for negative sociale belastninger, der i høj grad kan øge risikoen for selvmordsadfærd. Omkring 1% af en årgang af unge mellem 15 og 27 år bliver indlagt, fordi de har forsøgt at begå selvmord. Risikoen for selvmordsadfærd synes at øges blandt børn og unge, hvis den ene eller begge forældre er langtidsledige. Især børn af førtidspensionister er relativt mere udsatte. Det er primært moderens ledighed og manglende erhvervsuddannelse, der viser en positiv korrelation med børnenes selvmordsforsøg (Nygaard Christoffersen, 1996). Selvmord blandt 15-19-årige unge er også i andre danske undersøgelser



























*Tilbudene er gratis*

**I Faktaserien:**

1. *Definitioner på selvmordsadfærd og selvskade (2002)*  
Lilian Zøllner
2. *Unge selvmordsforsøg og selvmordstanker (2002)*  
Lilian Zøllner
3. *Fra tabu til myte. Fakta om selvmordsadfærd (2002)*  
Berit Sørensen
4. *Ældre menneskers selvmord (2002)*  
Ole Varming
5. *Selvmordsforsøg i Fyns Amt - trends og tendenser (2002)*  
Henrik Schiødt og Karin Andersen
6. *Signaler på selvmordsadfærd (2003)*  
Pia Langhoff
7. *Selvmord i Danmark - rateudvikling for perioden 1990-1999 (2003)*  
Erik Christiansen
8. *Alkoholmisbrug og selvmordsadfærd (2003)*  
Iben Stephensen & Søren Møller
9. *Sæsonsvingninger i selvmordsadfærd (2003)*  
Børge F. Jensen
10. *Ludomani og selvmordsadfærd (2003)*  
**Søren Møller**
11. *Selvmordsprocessen (2004)*  
Søren Møller & Iben Stephensen
12. *Arbejdsløshed og selvmordsadfærd (2004)*  
**Søren Møller & Iben Stephensen**
13. *Mobning og selvmordsadfærd (2004)*  
Iben Stephensen & Søren Møller